

Oö- en nidologische mededelingen, 1954

door

Tsj. Gs. DE VRIES

Abnormale eieren van de ekster, *Pica p. pica* L.

In het algemeen hecht ik geen grote waarde aan kleine of dwerg-eieren, daar het dikwijls pathologische verschijnselen zijn. Toch meen ik, dat de volgende vermeldenswaard zijn, daar het gehele legsel betreft uit een beperkte streek, resp. van één ♀.

1/3 Helden-Beringe Mei 1950, gem. $33,6 \times 23,5$ en 0,600 gr.

1/3 " " " " " " $29,5 \times 22,6$ en 0,540 gr.

1/4 " " " " " " 1951, " $28,9 \times 22,8$ en 0,520 gr.

De Ned. Vogels vermeldt gem. $34,9 \times 24,3$, min. $32,3 \times 22,8$, gew. 0,655, min. 0,585 gr. Het tweede en derde legsel zijn zeker van dezelfde vogel. Uit dezelfde streek 1/4 legsel van 8 Mei 1940 bestaande uit grote, lichtblauwe eieren, spaarzaam gevlekt met kleine, grijze vlekjes (gem. $37,7 \times 24,8$ en 0,630 gr.).

(W. PH. J. HELLEBREKERS)

[De oöloog onderscheidt abnormaal kleine eieren in „dwerg-eieren” („Zwergeier”, „dwarf-eggs” „ova pusilla”) en „spaar-eieren” („Spar”- of Spureier”, „runt-eggs”, „ova inania”). In de eerste zijn eiwit en dooier, meestal in normale verhouding, voorhanden, terwijl de laatste geen (of hoogstens enige sporen van) dooier bevatten. Alle spaareieren zijn — naar hun afmetingen — natuurlijk ook dwerg-eieren, maar niet elk dwergei is een spaarei. Het laatste is ongetwijfeld een pathologisch verschijnsel, een dwergei behoeft dat niet te zijn (kleine eieren van jonge kippen.) Over het ontstaan van dwergeieren, die bij alle vogelsoorten kunnen voorkomen, weet men nog heel weinig. Dat het bij voortduring wegnemen der eieren daarop van invloed is, is bij sommige Lari- en Sternidae vastgesteld, o.a. bij *Larus argentatus*, *canus* en *ridibundus*, *Sterna sandvicensis*, *hirundo* en *macrura*. Maar dat verklaart nog niet waarom b.v. bij een kievit, bij het begin van de legtijd, het eerste (en ook wel het tweede) ei volkomen normaal te voorschijn komt, terwijl het tweede — of derde — een uitgesproken spaarei en het derde en — of — vierde weer een geheel normaal exemplaar wordt. Ik heb, jaren geleden, getracht de frequentie der spaareieren bij de kievit vast te stellen, door voor dergelijke exemplaren, die in de handel waardeloos zijn, driemaal de prijs van een normaal ei te laten betalen. Het resultaat was 1 op 3500.

Anders ligt de zaak natuurlijk wanneer het gehele legsel slechts uit dwerg- of (en) spaareieren bestaat. Zo vermeldt F. C. LINCOLN (Condor, 1934) het geval van een wilde eend. *Anas platyrhynchos*, die zes jaar achtereen geheel normale eieren had gelegd en het 7de jaar (1934) een legsel van 14 dwergeieren produceerde, waarvan 12 exemplaren $30,2 - 45,0 \times 24,9 - 30,1$ mm maten (normaal $57,19 \times 41,71$), uit welke eieren geen jongen kwamen. De vraag aan welke minimum afmetingen een ei moet voldoen, waaruit een levend en levensvatbaar jong kan komen, is, bij mijn weten, nog voor geen enkele vogelsoort opgelost.

Wat nu de door H. vermelde maten aangaat: deze wijken maar weinig af van het gemiddelde, dat REY geeft voor 100 ex. n.l. $32,9 \times 23,0$ en 0,565. Dat ik, voor Nederland, tot een hoger gemiddelde kwam, komt doordat ik in de maten van de 48 door mij gemeten ex., ook de zéér grote afmetingen heb begrepen van het legsel van 4 eieren, dat ik op 18 Mei 1935, bij Borger (Dr.) vond, en waarvan het gemiddelde $40,78 \times 25,35$ en 0,729 bedraagt. In dit verband komt het mij wel gewenst voor om de aandacht te vestigen op het reeds door JOURDAIN („Eggs of European Birds”) vermelde feit, dat „as is frequently the

„case in species of wide distribution. eggs from the northern limit of the „breeding range are distinctly larger than those from the middle and south. „Thus 10 eggs from W. Bothnia (coll. NEWTON) average 40×24.25 mm.” Ook WASENIUS en LINDFORS geven, volgens HORTLING (Ornithologisch Handboek) hogere gemiddelden (dan REY) voor Finse en Zweedse eieren, t.w.: resp. 34.1×24.5 en 0.635 en 34.3×24.4 en 0.608 . Zouden de producenten van grote eieren misschien in het N. thuishorende vogels kunnen zijn, die hier een partner hebben gevonden en hier gebleven zijn? (de V.).]

Een afwijkend gekleurd en getekend legsel van de ringmus, *Passer m. montanus* (L.)

Van ons medelid PAULUSSEN ontving ik 1/5 legsel van de ringmus, van een uiterst licht grijs-groen type, bijna ongevekt, verzameld bij Turnhout, België. (W. PH. J. HELLEBREKERS)

Een klein legsel met kleine ova van de geelgors, *Emberiza c. citrinella* L.

Van PAULUSSEN ontving ik ook 1/3 legsel (volledig) van de geelgors, met kleine, weinig getekende eieren; slechts enkele kleine, onduidelijke vlekjes en een paar zwarte puntjes. Gemiddelde maten en gewicht 19.5×15.2 en 0.133 gram.

(W. PH. J. HELLEBREKERS)

[Het legsel van de geelgors bestaat normaliter uit 3—5 eieren, die soms on- of heel weinig gevlekt zijn en waarvan (van 84, door mij gemeten en gewogen ex.) de afmetingen en gewichten resp. bedragen: gemiddeld 21.78×16.23 ; max. 23.8×16.8 en 22.0×17.8 ; min. 18.0×16.0 en 18.8×15.5 mm en 0.168 gr met uitersten van 0.205 en 0.143 gr.

JOURDAIN vermeldt (Eggs of European Birds) een drielegsel, uit de collectie R. H. READ, waarvan de eieren in doorsnee 13.93×11.7 mm meten (de V.).]

Een legsel van de veldleeuwerik, *Alauda a. arvensis* L., met een groot ei.

Van ons medelid B. VAN DOOREN ontving ik 1/4 legsel van de veldleeuwerik met een reuzen-ei (24.9×18.2 en 0.220 gr.). Het was verleidelijk om het als koekoeks-ei te determineren. De spitse punt en het hoge Rey'sche coëfficiënt (d.i. lengte maal breedte, gedeeld door het gewicht) van 2,2 sluit dit echter uit (gemiddeld voor koekoeks-eieren 1,59, max. 2.—).

(W. PH. J. HELLEBREKERS).

[Volgens S. P. VON DURSKE „Die pathologische Veränderungen des Eies und Eileiters bei den Vögeln“, Berlin 1907, zijn „reuzen eieren“ („Rieseneier“, „giant-eggs“ of „ova gigantea“) meestal ééndooierige exemplaren met een ver-groot kwantum eiwit, maar er komen er ook voor die twee (en soms zelfs drie) dooiers bevatten. Een en ander kan slechts bij het uitblazen worden vastgesteld. Daar echter, naar de onderzoekingen van M. SCHÖNWETTER („Beiträge zur Fortpflanzungsbiologie der Vögel“, Jrg. 1925) reuzeneieren dunschaliger en dus — in verhouding — lichter zijn dan normale exemplaren en het door HELLEBREKERS vermelde 34 mg of ruim 18% méér weegt dan het doorsnee gewicht van 181 door REY (100), BAU (58) en mij (23) gewogen exemplaren, kan het, m.i. met gerustheid tot de reuzeneieren worden gerekend. De literatuur vermeldt echter grotere voorwerpen. Mijn grootste exemplaar meet 25.9×18.2 mm en weegt 0.214 g.; dat van REY 26.1×18.3 en 0.217, terwijl JOURDAIN („Eggs of European Birds“) een voorwerp uit de NEWTON-collectie vermeldt, dat 28.0×17.1 meet (gewicht wordt niet opgegeven) (de V.).]

Een legsel van de snor, *Locustella l. luscinioides* (Savi), tamelijk ver van het water.

Op 18 Mei 1954 verzamelde ik 1/4 legsel van de snor bij Zwartsluis. Het nest bevond zich niet in de galigaan, doch in een droge strook, tamelijk ver van het water. (W. PH. J. HELLEBREKERS).

[Dit komt meermalen voor (de V.).]

Een legsel van kleine eieren van de grote karekiet, *Acrocephalus a. arundinaceus* L.

Uit een oude collectie ontving ik een 5-legsel van de grote karekiet, verzameld in 1944 bij Rotterdam, bestaande uit zeer kleine eieren: gemiddeld $20,3 \times 15,3$ en 0,144 gram, min. $19,7 \times 15,2$. De Ned. vogels geeft aan $22,6 \times 16,2$, min. 20,9 en 15,3, gewicht 0,178, min. 0,160. (W. PH. J. HELLEBREKERS)

Een merkwaardig legsel van de kleine karekiet, *Acrocephalus s. scirpaceus* (Herm.).

Bij Nieuwkoop waren de kleine karekieten in 1954 vroeger dan anders. Half Juni waren de meeste legsels reeds bebroed, in tegenstelling tot andere jaren, ook waren er meer 5-legsels (25%).

Op 17 Juni vonden VAN DOOREN en ik bij Nieuwkoop 1/4 legsel, waarvan de eieren volkomen geleken op die van de rietzanger, dus geheel egaal getekend. De neststand was echter typisch tussen rietstengels. Hoewel mij dit uit de Engelse literatuur bekend was, heb ik nooit een dergelijk legsel onder ogen gehad. Het legsel was te zwaar bebroed om te verzamelen. (W. PH. J. HELLEBREKERS).

[Ik neem aan, dat de heren de vogel op het nest hebben gezien, want anders is de juistheid van hun mededeling aan twijfel onderhevig. Op de stand van het nest alleen kan niet worden afgegaan, want de rietzanger, die zijn nest in en tussen allerlei moerasplanten bouwt, hangt het ook wel eens aan rietstengels op. Het „Handbook of British Birds” zegt dienaangaande ook „Recorded in crops (beans, corn, etc.) and even suspended in reeds”, en JOURDAIN maakt er, in zijn „Eggs of European Birds”, eveneens gewag van. Dat het nest „not so deep and cylindrical as the Reed-Warblers” is, zoals het „Handbook” verder zegt, stemt, wat het laatste betreft, wel — maar wat het eerste aangaat niet altijd met mijn ervaringen overeen (de V.).]

Erythrisme bij de eieren van de zwartkop, *Sylvia a. atricapilla* (L.).

Op 13 Juni vonden mijn zoon en ik een fraai erythristisch legsel van de zwartkop bij Wassenaar. Van de persoonlijk door mij gevonden legsels zijn 7 erythristisch en 33 normaal, een percentage van $17\frac{1}{2}\%$. REY geeft voor Duitsland een percentage van 6 aan. In Leiden is slechts één dergelijk ei. Ik moet dus hiermede wel buitengewoon gelukkig geweest zijn. (W. PH. J. HELLEBREKERS).

Een legsel (?) van 7 eieren van de merel, *Turdus m. merula* L.

Op 31 Mei van dit jaar vond ik bij Leeuwarden een nest van de merel met 6, enige dagen oude pulli en één schier-ei. Hoewel rekening moet worden gehouden met menselijke interventie, acht ik het geval toch merkwaardig genoeg om het in deze rubriek op te nemen.

In de literatuur worden, als uitzonderingen, legsels van 7, 8 en zelfs 9 eieren vermeld, doch ik heb in mijn ruim zestigjarige „praktijk”, onder honderden merelnesten, slechts éénmaal één met 7 eieren gevonden.
(DE VRIES).

Legsels met kleine eieren van de wulp, *Numenius a. arquata* L.

In mijn collectie bevonden zich twee legsels van abnormaal kleine eieren van de wulp:

1/3	Helden-Beringe	28 April 1938	46,7 × 32,9 en 2,255 gr.
			43,6 × 31,8 en 1,850 gr.
			42,0 × 31,5 en 1,800 gr.
1/2	„ „	8 Mei 1939	46,1 × 31,1 en 1,690 gr.
			39,1 × 23,2 en 1,080 gr.

Het was mij echter bekend, dat er nog een derde legsel van deze vogel was, hetgeen ik heb kunnen achterhalen:

1/2 Helden-Beringe 24 April 1938 41,6 × 32,0 en 1,975 gr. (gem.), zodat mijn eerstgenoemde legsel een vervolg-legsel moet zijn geweest van dit laatste. Volgens de Ned. Vogels gem. 67,1 × 47,2 en 4,67 gr. (min. 62,7 en 41,7 en 4,034 gr., alle uit Nederland).

(W. PH. J. HELLEBREKERS).

[We hebben hier blijkbaar met een ♀ te doen, dat, door de een of andere oorzaak, bij voortduring slechts kleine eieren legt. Het zou interessant zijn te weten of daaruit levende en levensvatbare jongen zouden kunnen komen. Voor het overige meen ik te mogen verwijzen naar mijn bijschrift over de ekstereieren (de V.).]

Grote verschillen tussen de beide eieren waaruit als regel een legsel van de grote stern, *Sterna s. sandvicensis* Lath., bestaat.

Het is een bekend feit, dat de twee eieren van een legsel van de grote stern onderling zeer verschillend kunnen zijn, zowel in vorm, tekening en gewicht, terwijl er ook dikwijls bebroede één-legsels worden gevonden. Ik geloof, dat het voor oölogen wenselijk is om na te gaan in hoeverre de twee-legsels van één ♀ afkomstig zijn. tenminste met een zekere mate van waarschijnlijkheid. Ik kan mij haast niet voorstellen, dat twee zo verschillende eieren werkelijk door één wijfje zijn gelegd. Vorm, tekening, maten, gewichten, stadium van bebroeding zullen daarbij de nodige aanwijzingen moeten geven.
(W. PH. J. HELLEBREKERS).

[Wil een dergelijk onderzoek (met de wenselijkheid waarvan ik het volkomen eens ben) kans op succes hebben, dan zal het, m.i. niet moeten worden ingesteld in een sterk bezete broedkolonie, waarin de nesten haast tegen elkaar aan liggen, maar op een plek, waar slechts weinig broedparen voorkomen, zodat de vogels een ruime nestplaatskeuze hebben en de eieren uit alle nesten gemakkelijk vergeleken kunnen worden (de V.).]

Een cyanistisch ei van de dwergstern, *Sterna a. albifrons* Pall.

In 1954 vond ik wederom een twee-legsel (volledig) van de dwergstern met een blauw, bijna ongevekt ei.

(W. PH. J. HELLEBREKERS).

Een merkwaardig legsel van de stormmeeuw, *Larus c. canus* L.

Een drie-legsel van de stormmeeuw uit Schouwen maakt, wat de maten betreft, geheel de indruk van een legsel van de kokmeeuw, nl. $52,5 \times 40,1$; $52,5 \times 40,4$ en $51 \times 38,7$. Gewichten: 2,86; 3,13 en 2,67.

Volgens de Ned. Vogels 58,4 (53,3—64,8) $\times$ 41,3 (36,0—45,0); gewichten 3,334 (2,130—4,060).

Een vergissing is uitgesloten wegens de biotoop, de waarneming van de vogels zelf en het feit, dat zij reeds meerdere malen op dezelfde plaats gebroed hebben. (W. PH. J. HELLEBREKERS).

[Een beter en betrouwbaarder onderscheidingskenmerk vormt m.i. de schaal-textuur, terwijl ook de „habitus” van het stormmeeuwen-ei veel meer in overeenstemming is met die van het *argentatus*- dan van het *ridibundus*-ovum (de V.).]

Korte mededelingen

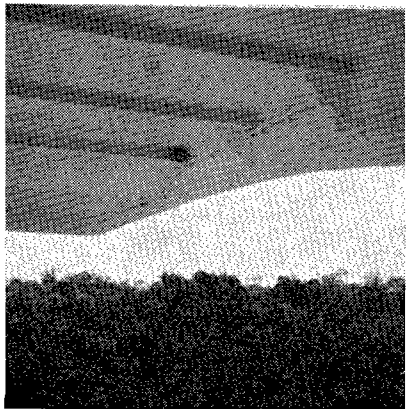
(met 1 tekstfiguur)

(with summary in English)

Nesten van de Javaanse zwaluw (*Hirundo tahitica javanica*) op een dagelijks heen en weer varende riviertanker.

Op 24 Juli 1954 voer ik met de tanker „Caltex Padang” (ca 3000 ton) op de Siak rivier in Midden-Sumatra van Perawang naar Sungei Pakning. De volgende dag werd hetzelfde traject terug gevaren. Dit schip is één der vier riviertankers van de N.V. Nederlandse Pacific Tankvaart Mij, gecharterd door de N.V. Caltex Pacific Petroleum Mij, die onafgebroken de ruwe olie van Perawang naar Sungei Pakning, liggende aan de mond van de Siak rivier, brengen. Vandaar wordt de olie afgevoerd met oceaantankers.

Normaliter duurt het laden van de olie in de riviertankers 4 uren, de vaart naar Sungei Pakning 8 uren, het lossen 4 uren en de vaart terug naar Perawang 8 uren. Deze schepen liggen maximaal 4 uren achtereen stil aan een steiger.

Nest van de Javaanse zwaluw (*Hirundo tahitica javanica*) op de tanker „Caltex Padang”, varende op de Siak rivier, Midden-Sumatra; 24 Juli 1954.

Foto H. F. W. LUIKING.